

BIVANJE

*SALIH TESKEREDŽIĆ: Ustanovitelj
pohištvene blagovne znamke Gazzda*
*ZATON SOSESKE: Nekoč so se gradile do uporabnikov
prijazne soseske* PAULO MENDES DA ROCHA:
Dobitnik zlatega beneškega leva za arhitekturo IZVRSTNA
ARHITEKTURA: Prestižna nagrada za kolesarsko brv na Savi
Bohinjki ESTETIKA RUŠEVIN: *Ruševine kot pornografska fascinacija*
ali vir navdiha »UČINEK BILBAO«: *Arhitektura privablja turiste*

USTVARJALEC V ČUDEŽNI DEŽELI

Salih Teskeredžić je arhitekt in oblikovalec, ustanovitelj pohištvene blagovne znamke Gazzda in redni profesor na Akademiji likovnih umetnosti v Sarajevu, kjer predava predmet industrijsko oblikovanje.

Piše: Urša Marn

Rojen je bil leta 1960 v kraju Bugojno, osnovno šolo in gimnazijo je končal v Gornjem Vakufu, študij arhitekture in podiplomski študij oblikovanja pa v Sarajevu. Gazzda je v pičlih treh letih od ustanovitve prerasla v eno najbolj iskanih pohištvenih znamk v Evropi. Teskeredžiću je uspelo dokazati, da je mogoče iz popolnega 'outsiderja' ustvariti prvaka, ki ga danes hvaleljivo vplivne oblikovalske revije, tudi kulturna britanska revija Monocle.

Kateri kos pohištva vas najbolj spominja na toplino doma?

► Ko pomislim na dom, se spomnim predvsem občutka praznine v prostoru. Imeli smo tako malo pohištva, da sem v dnevni sobi lahko igral nogomet. Odrasel sem v tradicionalni bosanski hiši z zimskim in letnim delom. Letni del je bil paviljon, v katerem je bil edini kos pohištva velika zofa, na njej se je sedelo in spalo, pod njo pa je bil prostor za shranjevanje jogijev. Vse je bilo nekako mobilno. Jedli smo sedeč na tleh, moja babica, pozneje pa tudi oče, sta vztrajala pri tem tradicionalnem ritualu obedovanja. Dnevna soba se je lahko v hipu spremenila v jedilnico, ob večerih pa v spalnico.

Ko razmišljam o tem, ugotavljam, da je prav pomanjkanje pohištva ustvarilo danes tako moderen prostor mobilnosti in funkcionalne preobrazbe. Pozneje je oče sicer kupil raztegljivo jedilno mizo in stole, a so nam bili več čas v napoto, doživljali smo jih kot tujke, pa še nogometa nisem več mogel igrati v dnevni sobi.

V stanovanju povprečnega Slovenca prevladuje Ikea. Kako pa je pri vas doma, je večina pohištva avtorsko delo?

► Nikoli mi ni bila blizu ideja, da si dom natrpaš z lastnimi oblikovalskimi izdelki, to se mi zdi preveč samovšečno. Pa tudi

Fotografija na naslovnici: miza in stol iz kolekcije Ena; oblikovanje: Gazzda, Sarajevo; fotografija: arhiv Gazzda.

- 01 **Salih Teskeredžić** maja letos na konferenci Znamke z obrobja, ki jo je v nekdanji tiskarni Mladinske knjige v Ljubljani organiziral Zavod Big. / Foto: Borut Krajnc
- 02 **Dnevna soba iz kolekcije Ena** / Foto: arhiv Gazzda
- 03 **Dnevna soba iz kolekcije Fawn** / Foto: arhiv Gazzda

dolgočasno bi bilo vsak dan gledati lastno delo in na njem iskati napake. Edini kos pohištva, ki sem ga oblikoval sam, je stol, ki sem ga podaril hčerki Eni za njen trinajsti rojstni dan. Očitno kar drži rek o bosih kovačevih kobilih.

V mladosti ste si na vsak način želeli postati slikar.

► Drži. In prav ta želja in potreba po ukvarjanju z umetnostjo sta začrtali mojo pot k sorodnima ustvarjalnima disciplinama – arhitekturi in pozneje k oblikovanju. Med študijem arhitekture sem bil štipendist tovarne Šipad, tu sem si po diplomi nabiral tudi prve delovne izkušnje in se seznanil z oblikovanjem pohištva. Bil sem tako navdušen, da sem se odločil za dodatno izobraževanje na področju oblikovanja. Želja postati slikar je z leti vse bolj bledela.

Je res, da ste si s prodajo svojih slik financirali študij arhitekture?

► V prvem letniku študija sem res prodal nekaj svojih slik. Moj najljubši naročnik je bil frančiškanski duhovnik, pater Marko. Nekoč mi je naročil sliko svete Ane za novo cerkev, poimenovano po njej. Prebral sem Staro in Novo zavezo Svetega pisma, vendar nikakor nisem našel navdiha za njeno podobo. Nekega dne me je obiskal pater Marko, da preveri, kako napredujem, jaz pa sem mu rekel: »Zelo slabo, nikakor ne morem vizualizirati lika svete Ane, tudi če ga abstrahiram, ne.« Prav v tistem trenutku pa je moja mama kot globoko verna muslimanka izvajala ritual klanjanja, pater Marko jo je opazoval, se obrnil k meni in rekel: »Tu imaš lik svete Ane, to boš gotovo naslikal dovolj čustveno.« To je bila odlična lekcija iz tolerantnosti in odprtosti. In tako zdaj podoba moje mame z avreolo krasi zid cerkve sv. Ane.

V otroštvu ste uničili najljubši stol svoje babice, za katerega se je pozneje izkazalo, da je avtentičen Thonetov stol številka 14. Je oblikovanje pohištva svojevrstna odkupnina za ta otroški greh?

► S tem stolom je povezana ena mojih velikih travm iz otroštva. Babica je stol dobila v dar od svojega očeta, prinesel ji ga je s potovanja na Dunaj. Ko sem imel kakšnih šest

let, sem med igro s prijatelji ocenil, da je stol star in da bi bilo boljše, če bi nova jedilna miza dobila plastičen stol. Prijatelji so sledili moji želji in so že rahlo razmajan babičin stol dokončno uničili. Babica, ki je bila po duši filozofinja in moj veliki vzor, je modro ugotovila, za kaj gre, nato pa je rekla, da ji bom, ko odrastem, kupil prav tak stol. Žal je umrla prej, preden sem dobil svojo prvo plačo. V podzavesti mi je ostal občutek neporavnane dolga in tako se pri oblikovanju vsakega novega stola sprašujem: je dovolj dober, da se mi bo babica oglasila in mi rekla, da je dolg poravnal? Ker se ne babica ne Thonet do zdaj še nista oglasila, nadaljujem z delom, upajoč na njun znak in na to, da mi vendarle uspe narediti vsaj tako dober stol, kot je bil njun.

Biti oblikovalec pohištva v tovarni v Gornjem Vakufu – je bila to za mladega arhitekta travma ali vendarle tudi kreativni izziv?

► Na srečo sem delal v tovarni in ne v oblikovalskem biroju, ki bi bil fizično ločen od proizvodnje. V začetku je bila to res velika travma, sploh ker sem se kot mlad arhitekt, ki je sanjal o veliki arhitekturi, znašel v tovarni s 700 zaposlenimi, obkrožen z ogromno količino lesa v raznih oblikah. Toda čez čas sem v teh oblikah prepoznal ogromen oblikovalski potencial in začetna travma je prerasla v občutek Alice v čudežni deželi. Neposredni stik s proizvodnjo in realnimi možnostmi tovarne je bil ustvarjalni izziv. Počutil sem se kot kuhar, ki ima v hladilniku samo tri sestavine, vsi pa od njega pričakujejo, da bo ustvaril specialiteto. No, specialiteto smo potem res ustvarili s pohištvenima kolekcijama 'Bosna-bio' in 'Mak-bio', ki sta bili mednarodni prodajni uspeh in tudi večkrat nagrajeni.

Je vodstvo tovarne takoj doumelo pomen dobrega dizajna in podprlo vaše predloge?

04 Jedilna miza in stoli iz kolekcije Ena / Foto: arhiv Gazzda

05 Jedilna miza iz kolekcije Fawn / Foto: arhiv Gazzda

► Na začetku seveda ne. Sčasoma, ko so prišli prvi uspehi, pa so me podprli.

Kot štipendist tovarne sem bil eden prvih iz generacije oblikovalcev, ki je delal neposredno v tovarni. Šipad je imel velik oblikovalski center v Sarajevu, a ta ni bil neposredno povezan s proizvodnjo. Težko je bilo razvijati prototip na podlagi skic. Razvoj prototipa je živ proces, prisotnost oblikovalca je nujna, veliko stvari je treba reševati sproti in v timu. Nemogoče je priti do izdelka, pripravljenega za množično produkcijo, brez sodelovanja vseh akterjev. Moje delo na začetku ni bilo jasno definirano, izgubljen sem bil v množici 700 ljudi, ni bilo oblikovalske strategije in dojel sem, da bom moral vse pripraviti sam. Začel sem razvijati strategijo in blagovno znamko tovarne. Za komercialno uspešne proizvode smo prejeli najpomembnejše jugoslovanske nagrade za dizajn. Ker sem mizarjem v tovarni ves čas govoril, da »smo najboljši na

svetu«, so me poimenovali »umetnik«, kar v bosanskem žargonu pomeni »budala, ki pripoveduje pravljice«. Spominjam se podelitve nagrad na sejmu v Beogradu, spremljali so me vsi moji mizarji, vedno sem jih namreč povabil zraven, ker sem menil, da ne gre samo za moj, ampak skupni dosežek, in eden od njih je lokalnemu novinarju hitel razlagati: »Veš, mi iz Gornjega Vakufa smo najboljši na svetu!« Rekel sem mu, da s tem nisem mislil čisto resno. On pa mi je odgovoril: »Ob takšnem oblikovalcu smo tudi mi mizarji postali umetniki.«

Konec leta 1989 ste odšli v Avstrijo, kjer ste najprej dve leti delali v arhitekturnem biroju Helga Lassy. Ste se za odhod odločili iz eksistencialnih razlogov?

► Po dveh letih dela v Šipadu in prvih znakih poslovne rutine sem potreboval spremembo. Za odhod v Avstrijo sem se odločil zaradi možnosti strokovnega izpopolnjevanja. V biroju Helga Lassy smo večinoma

načrtovali vrtce, saj je avstrijska vlada izdatno podpirala njihovo gradnjo. Ta izkušnja s projektiranjem za ciljano skupino otrok me je pripeljala do oblikovanja otroških igral za podjetje Fritz Friedrich. Gre za vodilno avstrijsko podjetje na področju projektiranja otroških igral, vrtnega pohištva in druge zunanje opreme. Vodstvo podjetja je izkazalo veliko razumevanja in spoštovanja do mojega dela in od njih sem se res ogromno naučil. Zelo koristno je bilo tudi sodelovanje z arhitektom Hermanom Schmidtom, v njegovem biroju sem kot vodilni projektant delal tri leta. Da bi ušel rutini in se osamosvojil, sem leta 2000 ustanovil arhitekturno-oblikovalski atelje Archides. Tej samostojni izkušnji so moji prijatelji rekli kar avantura, to pa zato, ker je tedaj na Dunaju obstajalo skoraj tisoč arhitekturnih in oblikovalskih birojev. Zaradi ostre konkurence je bilo na začetku težko, a sem kljub temu vztrajal, pač po načelu: »Kar te ne ubije, te še okrepi.« Leta 2002 sem na povabilo prof. Zlatka Ugljena začel gostovati kot predavatelj na Likovni akademiji v Sarajevu, kjer sem danes redni profesor.

Kaj je danes dobro in kaj slabo v bosanski industriji pohištva?

► Dobro je, da smo spet začeli delati. Vsak začetek je težak, ampak vsaj začeli smo. Našo lesno industrijo vidim kot zeleno livado, na kateri je treba zasaditi rože. V zadnjih letih je bila ustanovljena množica manjših podjetij, ki so se sposobna hitro prilagajati potrebam zahodnih trgov. Slabo je, da novonastala mala podjetja nimajo na voljo podporne sistema, največja težava pa je, da so se v časovnem vakuumu izgubila obrtniška znanja in da se soočamo z velikim pomanjkanjem kvalificirane delovne sile.

So vsi dobri mizarji v BiH izumrli?

► Ne vsi, jih pa res tako malo, da bi jih lahko preštel na prste obeh rok. Še malo, pa jih bomo izbirali na 'draftu', kot se izbirajo vrhunski košarkarji in nogometaši.

Bi mladim priporočili mizarški poklic?

► Ne moremo biti vsi ekonomisti, pravniki in oblikovalci. Bolje je biti dober mizar kot slab oblikovalec. Če nič drugega, vsaj tvoji potomci ne bodo lačni. Ne poznam mizarja, ki bi bil brez dela, med ekonomisti, pravniki in oblikovalci pa je kar veliko takih. Mizarji, ki delajo za znamko Gazzda, imajo skoraj tolikšno plačo kot univerzitetni profesorji. V

100% LUMAR 100% POLETNO

AVANT
GARDE

Terra-R 131

TERRA – ZA POPOLNO UDOBJE BIVANJA NA ENEM NIVOJU

Pritlične hiše Terra so namenjene družinam, ki od hiše pričakujejo urejeno notranjo razporeditev in brezpogojno navezavo na zunanji terasni prostor, ki s tem postaja središče dnevnega dogajanja.

T: 02 421 67 50 I: www.lumar.si

 Lumar[®]
Živeti najbolje!

06

06 Omare iz kolekcije Ena

/ Foto: arhiv Gazzda

07 Spalnica iz kolekcije

Ena / Foto: arhiv Gazzda

07

Italiji, pa tudi v Nemčiji je mojster še vedno zelo spoštovan poklic, pri nas je pa degradiran. Če vprašate proizvajalce, vam bodo tarnali, da ne dobijo mizarjev, tapetarjev, vodarjev, ključavničarjev ... Pred kratkim sem spremljal razpis za mizarje v sarajevski regiji. Kljub visoki brezposelnosti se na razpis ni prijavil nihče.

Eden od adutov BiH je kakovostna surovina – les. Žal se večinoma izvažata neobdelana surovina in poceni, namesto da bi iz nje naredili kakovostne izdelke za zahodni trg. To ni le težava BiH. Enako napako dela Slovenija ...

► Prodajati neobdelan les je tako kot prodajati surovo nafto – za to ni treba biti posebej pameten. Ampak na tem ni mogoče utemeljiti strategije razvoja države. Narediti je treba korak naprej in se vprašati: kako razviti konkurenčen končni proizvod za globalno tržišče? Kako v proizvod vgraditi dodano vrednost in kaj dodana vrednost sploh je? Pri tem imajo pomembno vlogo

dizajn, obrtniško znanje, kreativni marketing in državna strategija. Če nimaš surovine, jo lahko vedno uvoziš, to ni problem, les kot surovina je poceni. Les za znamko Gazzda kupujemo tudi v Sloveniji. Pri tem se kaj veliko ne oziramo na ceno, saj ta pomeni samo desetino končne cene izdelka. Vseeno je, ali kubični meter lesa stane tisoč ali tri tisoč evrov. Iz enega kubičnega mera lesa izdelamo sto stolov, z njihovo prodajo pa zaslužimo 30 tisoč evrov. Ampak surovina ni dovolj. Zagotovljene morajo biti tudi vse preostale predpostavke. Mislil bi si, da o tem že vrabci čivkajo, ampak očitno nekaterim v BiH in tudi v Sloveniji še kar ni jasno, v čem je 'catch'.

Kdaj se je začela zgodba z znamko Gazzda in zakaj sploh ime Gazzda?

► Gazzda obstaja od leta 2013, ustanovil sem jo skupaj z dvema poslovnima partnerjema. Ime je rahlo satirično, gre za značilno bosansko šalo na račun pojma 'gazda' (v

slovenskem prevodu vodja). Gazzda je platforma za razvoj originalnih proizvodov, ki zaposluje mlade, ambiciozne in ustvarjalne ljudi.

Kdo sta partnerja?

► Nizozemec Keni Van Halderen, ki se je po selitvi v Sarajevo preimenoval v Keno Bosanac, in Zlatko Tanović, ki je odrasel na Nizozemskem, kamor je njegova družina pobegnila pred vojno viharo. S Kenijem sta bila sošolca, oba sta marketinška genija, sodelovati pa smo začeli, ko sem kot oblikovalec delal za podjetji Artisan iz Tešnja in Rukotvorine iz Konjic, Keni in Zlatko pa sta vodila prodajo in promocijo izdelkov teh podjetij na zahodnih tržiščih. Ker imamo podobne moralne in poslovno-kreativne nazore, smo se zelo hitro zblížali in se odločili, da delo nadaljujemo v okviru skupne platforme Gazzda.

Vaš cilj so predvsem večja, zahodna tržišča.

► Največ pohištva prodamo v Nemčijo, Švico, Belgijo, na Nizozemsko, v zadnjem času tudi v Kanado, Izrael in Korejo. Med našimi dvesto proizvodi ni niti enega, ki ga ne bi mogli prodati. Večjo težavo imamo s tem, kako narediti dovolj, kot pa s tem, kako to prodati.

Kdo pa izdeluje pohištvo za Gazzdo?

► Dvanajst večjih in manjših tovarn v Bosni in Hercegovini, s katerimi skrbno razvijamo proizvode.

Pohištvo znamke Gazzda je videti, kot da bi prišlo iz šestdesetih let. Zakaj navdušenje prav nad tem zgodovinskim obdobjem?

► Oblikovanje in umetnost sta bila vedno odraz časa in stanja duha v družbi. Moja generacija verjame, da bo našim potomcem slabše, kot je nam – če si izposodim misel oblikovalca Toma Dixona. Ta pesimistični pristop kaže na globalno krizo morale, na sociološko-psihološko stanje obglavljene ljudske skupnosti, ki se želi vrniti k enostavnim, poštenim, človečnim načelom in upa, da je v sedanji svet brutalnih odnosov, ki temelji na sili in moči, še mogoče vrniti moralo in etiko. Potrebujemo vrnitev v čas miru in toplote doma, ki ju poznamo iz šestdesetih, ko smo odraščali. Danes smo pri oblikovanju interjerja priče ležerni mešanici stilov ali pa vračanju v preteklost s pogledom, uprtim v prihodnost – kot bi analitiki trendov opisali ta retrofuturističen pristop.

Kaj bo v dizajnu pohištva popularno jutri? Kakšni so trendi?

pohištvo po meri slovenske izdelave

VENGE

PRILAGAJAMO

SE

VAŠEMU

PROSTORU

podprto s sistemi | raumplus

celostni pristop , kakovost , zanesljivost

VENGE d.o.o. | uradni zastopnik RAUMPLUS za Slovenijo | Opekarska 13 , 1000 Ljubljana | T 01 428 97 25 | E info@venge.si
www.venge.si | salon je odprt od ponedeljka do četrтка od 8. - 18. ure , ob petkih od 8. - 15. ure

► To je težko predvideti, saj so trendi odraz širših družbenih pojavov. Sicer pa se mi pojem trend zdi preveč banalen, da bi nanj vezal svoj dizajn in ustvarjalna stališča. Trendi so minljivi, jaz pa oblikovanje razumem kot nekaj, kar teži k univerzalnim principom in odgovarja na globlje družbene potrebe. Ne želim, da se moje delo dojema kot modna muha in hitro minljiva roba, veliko bolj me zadovoljuje občutek, da tudi po dvajsetih letih lahko rečem: »To je še danes dobro in odgovorno narejeno.« Bistvo je narediti izdelek, ki preživi modne smerice. Poglejte klasične kose pohištva, ki so jih oblikovali Thonet, Aalto, Mies, Wegner, Kjærholm in Eames – zdi se, kot da so nastali včeraj.

Kaj vam je pri pohištvu pomembnejše: njegova funkcija ali dizajn?

► V procesu dizajna je funkcija neizogibna kategorija, ni je mogoče ločiti od dobrega dizajna. Predstavljajte si perfektno oblikovan stol, ki pa ima to napako, da na njem ni mogoče sedeti. Tudi takšni primeri obstajajo, ampak to pomeni, da so oblikovanju stola posvetili eno uro na dan, ostalih 23 ur pa je namenjenih promociji, zato da kupce prepričajo o nakupu stola, ki ni uporaben za sedenje.

Kako pomemben v pohištveni industriji je 'branding'? Ali danes zadošča, da narediš kakovosten proizvod ali pa ga je vendarle treba zapakirati v inovativno blagovno znamko, saj ga sicer ne moreš prodati na zahtevno zahodno tržišče?

► Danes brez dobrega marketinga in brandinga ne gre. Biti moraš vsaj nekoliko boljši od zahodnih konkurentov, saj samo tako svoje izdelke lahko prodaš na zahodnih tržiščih. V moji pisarni se govori sedem, osem jezikov, eden govori francosko, drugi nemško, tretji nizozemsko ... Veliko mojih sodelavcev je bilo beguncev, odrasli so v zahodnoevropskih državah, tam so se naučili jezikov in pridobili delovne navade. Branding v svojem bistvu pomeni gradnjo zaupanja. Se pravi, ali ti kdo verjame ali ne. Zaupanje si je treba zaslužiti, kar pa ne gre čez noč. Ko kupujete tehničen proizvod iz Nemčije, ne boste omahovali, saj je kakovost izdelka zagotovljena. To je zaupanje ali branding. Tudi na področju pohištvene industrije je mogoče ustvariti inovativne blagovne znamke, dokaz za to so Gazzda, Artisan in Rukotvorine. Želim doseči takšno zaupanje zahodnega kupca, da bo ta rekel: »Saj so neotesani, ti Balkanci, ampak znajo narediti vsaj dobro pohištvo in dobre čevapčiče.«

Pred časom ste se dogovarjali o sodelovanju s švedskim pohištvenim velikanom Ikea, za katerega naj bi oblikovali sistem otroških igril.

► Res smo se pogovarjali, a do sodelovanja ni prišlo. Moram reči, da mi zaradi tega ni žal. Delo za korporacije mi je tuje, pretesno, preveč poslovno. Pred kratkim sem dobil ponudbo velikega švicarskega podjetja, da bi za njih oblikoval kolekcijo vrtnega pohištva, a sem ponudbo vljudno zavrnil, saj v sebi nisem našel motivacije za to nalogo. Nikoli me niso zanimala delo za uveljavljene blagovne znamke in zvezdniška imena, delo z njimi se mi zdi preveč omejujoče. Vplivaš lahko samo na enega, največ dva proizvoda in tu se zgodba konča. Delo za korporacije sicer omogoča hitrejši vzpon po poslovni lestvici, ampak to me ne zanima. Pomembnejši sta mi kakovost oblikovanja in kontinuiteta dela. Zanima me delo s podjetji in blagovnimi znamkami, ki se šele uveljavljajo. Bogdan Tanjević, trener košarkarskega kluba Bosna, je pred leti v intervjuju dejal, da ga ne zanima treniranje Reala, ker je ta že evropski prvak, večji izziv mu je trenirati Bosno in iz popolnega 'outsiderja' ustvariti evropskega prvaka. Takšna filozofija pogajanja tudi mene. x

**Si ne upate
iz avta?
Kar brez skrbi.**

Nove ugodnosti
v akciji SPROSTI ČAS.

  Zavarovalnica Triglav

Vse bo v redu.

triglav

www.triglav.si

Hotel

Medno

Medno 54, 1210 Ljubljana
(01) 362 61 00, 051 251 773

www.hotel-medno.si
repcija@hotel-medno.si

*Kraj, kjer si mesto in podeželje podajata roko.
Ujeti med mestnim vrvežem in spokojno naravo, vas nestrpno pričakujemo in
smo pripravljene, da vam uresničimo čim več želja.*

ČAROBNI TRENUTKI V HOTELU MEDNO

Kdaj ste si nazadnje vzeli tisti čaroben trenutek, upočasnili korak, globoko zajeli zrak in šele nato nadaljevali svojo pot. Ne čakajte, da vas življenje posuje s čarobnim prahom. Vi sami odprite dlani in napolnite življenje s čarobnimi trenutki. Pri nas je mogoče sestaviti mozaik popolnih trenutkov, ki bodo ostali vtisnjeni globoko v vaš spomin. Si želite biti le trenutek stran od ljube Ljubljane, ampak vseeno s pravšnjo mero od mestnega vrveža?

Tu je kraj, kjer si mesto in podeželje podajata roko. Je kraj, kjer vas prebudijo ptički ter mamljiv vonj po skodelici kave in svežih dobrotah. Pogled vam zaide na zasnežene vrhove Alp, ki se mogočno dvigujejo v modro nebo in na turkizno reko Savo, ki zasanjano vijuga. V naši wellness oazi se lahko prepustite pregrešnim razvadam v masažnih kadeh in savnah ob izbranem čaju in košarici sadja. Športniki in vsi tisti, ki želite preživeti dan v osrčju narave, so naokoli organizirane tekaške steze in pešpoti. Ribiči si lahko popestrite dan z ribolovom neposredno pod hotelom, golfisti nekaj kilometrov stran in smučarji le 15 minut vožnje od nas, ljubitelji konjev pa le nekaj minutk in boste na svojem cilju. Čarobnemu dnevu lahko nazdravite ob kozarcu dobrega vina in ročno izdelanimi torticami v božanski kavarnici Avrora.

01

ZATON SOSESKE

Se še lahko vrnejo časi, ko so se gradile do uporabnikov prijazne soseske?

Piše: Aleš Gabrijelčič, arhitekt

Zdi se, da je čas gradnje velikih stanovanjskih sosesk v Sloveniji za vedno mimo. Nadomestila ga je drobna in priložnostna gradnja, projektirana zgolj z namenom ekonomske izpolnitve kapitalskih vlagateljev. Zagotavljanje zelenih površin, optimalne osvetljenosti stanovanj, načrtovanje otroških in športnih igrišč ter vseh spremljevalnih programov so teme, ki so bile v zadnjih desetletjih potisnjene v ozadje, mnenje strokovne javnosti pa je bilo v veliki meri neupoštevano. Kombinacija obojega je privedla do stanja, v katerem današnja stanovanjska gradnja v nobenem pomenu ne more tekrovati s tisto, ki je bila načrtovana v šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja.

Ljubljana in druga slovenska mesta so se po drugi svetovni vojni srečala z nenadnim dvigom naravnega prirastka ter s pospešeno urbanizacijo kot posledico

industrializacije slovenske družbe. Da bi rešili vprašanja stanovanjske problematike novih meščanov, so se ob večjih tovarnah začele obsežne stanovanjske gradnje, ki so s svojo tlorisno organizacijo zagotavljale osnovni minimum za življenje zaposlenih v bližnjih koncentracijah. Vzorčni primer tovrstnih načrtovanj so Litostrojski bloki v Ljubljani in naselje Kidričevo ob tovarni aluminija Talum. Zaradi uniformnega umeščanja enakega tipa linearne in nizke zazidave v prostor pa je ta za uporabnike nemalokrat izpadla togo, neduhovito in neprijazno. S tem v mislih se je v začetku šestdesetih let v arhitekturnih in urbanističnih krogih vnela razprava o novem tipu urbane gradnje, ki naj bi zagotavljala novo, višjo kakovost življenja v mestnem okolju. Razvit je bil arhetip soseske, ki naj bi pomenila odgovor nehumani in neprijazni povojni blokovski gradnji.

Eden naših zadnjih vsestranskih arhitektov Edvard Ravnikar se je s tem

vprašanjem srečal že leta 1958, ko je s skupino študentov na ljubljanski fakulteti za arhitekturo pripravil načrt idealne soseske za pet tisoč prebivalcev. V študiji je bil poudarek namenjen umestitvi rekreativnih površin in površin z mešanim programom, ki bi zaradi lahke dosegljivosti vseh nujnih storitvenih dejavnosti zagotavljale udobnost življenja. Ta programska in oblikovna pestrost, z izmenjavanjem praznin in gradnje, bi razbila siceršnja enoličnost stanovanjskih naselij. Zamisel sicer ni bila uresničena, močno pa je vplivala na aktualno urbanistično politiko. Sredi šestdesetih let je bil namreč arhetip soseske z odlomkom v ljubljanskem urbanističnem planu določen za osnovni gradbeni princip pri širjenju Ljubljane. Soseska je bila opredeljena kot načrtovana in uporabno zaokrožena prostorska enota, ki v območju dostopnosti pešca poleg stanovanj vključuje potrebno infrastrukturo in vso dnevno preskrbo, osnovno šolo,

- 01 Savsko naselje v Ljubljani velja za prvo naselje z elementi soseske. Na fotografiji Savske stolpnice arhitektov Ilije Arnautovića in Milana Mihelića. / Foto: Janez Kališnik**
- 02 Zakonca Ivanšek sta zasnovala edinstveno ljubljansko sosesko Murgle, ki je zastavljena kot vzorčno naselje enodružinskih montažnih hiš, umeščenih v mirno, zeleno okolje. / Foto: osebni arhiv Ivanšek**
- 03 Dvignjena ploščad za dnevne aktivnosti v stanovanjski soseski BS7 – Ruski car, ki jo je zasnoval arhitekt in urbanist Vladimir Braco Mušič. / Foto: Human Cities**

otroško varstvo, javni prostor, zelene površine in postaje javnega potniškega prometa, večinoma brez tranzitnega motornega prometa znotraj območja. Podoba soseske tvorijo različni tipi stanovanjske gradnje. Od visokih stolpnic, ki se ponavadi zgoščajo v središču družbene dejavnosti, do nizkih ali pritličnih stanovanjskih enot.

Savsko naselje štejemo za prvi sklop stanovanjskih stavb v Ljubljani, ki je bil označen kot soseska. Zazidalni načrt Božidarja Gvardjančiča, pripravljen konec petdesetih let, je predvideval postopno navezovanje nove nizke gradnje na obstoječe bloke delavskih kolonij ob Linhartovi cesti, z likovno naglašenim robom, kamor so bile umeščene visoke štirinajstnadstropne stolpnice arhitektov Ilije Arnautovića in Milana Mihelića.

Ob Trgu komandanta Staneta v Šiški je bila sredi šestdesetih zasnovana prva vzorčna soseska, ki je temeljila na sprejetem odloku urbanističnega plana Ljubljane. Načrtovana je bila gradnja za namestitev 10 tisoč prebivalcev. Zaradi svoje velikosti je soseska razbita na več manjših podenot, ki delujejo na način manjših in med seboj povezanih sosesčin. Urbanista Janez Vovk in Aleš Šarec sta koncept soseske zastavila z idejo, da njena gostota proti celovski vpadnici narašča in se zvišuje, proti Šišenskemu hribu pa se redči. Kjer je gostota stanovanjske populacije najvišja, tam se akumulirajo javne in komercialne vsebine, v redkeje in nižje pozidanih območjih pa je zeleno osrčje s površinami, namenjenimi rekreaciji, izobraževanju in priložnostnim dejavnostim. V skladu s sprejeto doktrino in definicijo o soseskah so projektanti avtomobilski promet omejili zgolj na napajalne ceste, poudarek pa je bil na zagotavljanju optimalnih peščevih poti.

Po desetletju načrtovanj ljubljanskih sosesk v maniri funkcionalističnega izročila, z umeščanjem in uporabo univerzalnih vsebinskih in likovnih rešitev je nov preskok v razvoju stanovanjske gradnje proti koncu šestdesetih let pomenil urbanistični načrt Bežigrajske soseske 7, bolj znane pod imenom Ruski car. Sosesko Ruski car je arhitekt in urbanist Vladimir Braco Mušič zasnoval kot manifest, v katerem izpostavlja kritiko takrat veljavne funkcionalistične uniformiranosti stanovanjskih naselij. Zasnova je temeljila na umestitvi dveh megablokov ob napajalnih ulicah, ki sta pomenili podaljšek javnega prostora in primarni urbani element celostne ureditve naselja. Mušič je s skupino urbanistov želel v prostor uvesti novo vsebinsko in likovno dinamiko, predvsem z uporabo različnih tipoloških vzorcev gradnje, od megastruktur do pritličnih in atrijskih objektov in dopuščanjem raznolikih oblikovnih rešitev znotraj vnaprej zastavljenih okvirjev. Svoj urbanistični in arhitekturni princip je pozneje uspešno ponovno

uporabil tudi pri zasnovi novega naselja Split 3 na Hrvaškem.

Do konca osemdesetih let so se v Ljubljani zasnovala še območja bežigrajskih sosesk, z izstopajočo sosesko BS 3 z ikoničnimi stolpnici z zašiljeno kapo arhitekta Ilije Arnautovića, soseske ob Celovski cesti, Nove Fužine ob Zaloški ter različne manjše sosesčine, kot na primer Trnovsko predmestje.

V tem obdobju sta nastali tudi dve soseski, ki sta se tipološko razlikovali od uveljavljene ljubljanske paradigme. Sosesko Koseze ob ulici bratov Učakar je arhitekt Viktor Pust zasnoval kot naselje dolgih linearnih nizkih blokov s terasami, ki združujejo udobnost bivanja v družinski hiši in ekonomičnost blokovskega stanovanja. Zakonca Ivanšek pa sta na drugem koncu mesta zasnovala edinstveno slovensko sosesko Murgle kot vzorčno naselje enodružinskih montažnih hiš, umeščenih v zeleno in mirno okolje.

Po osamosvojitvi je država z Jazbinškim zakonom družbena stanovanja

04 Del soseske Brdo v Ljubljani. Arhitekti Multiplan so stanovanjske objekte umestili v zelen in odprt prostor.

/ Foto: Miran Kambič

prodala po izjemno nizkih cenah, posledično pa prenehala skrbeti za kakovost bivanja v obstoječih in novih soseskah. Vse nove stanovanjske gradnje so bile tako izpostavljene pravilom prostega trga, ki pogosto ne deluje v interesu bodočih stanovalcev. V letih pred globalno recesijo so bile mnoge tržne nepremičnine označene kot nadstandardne, v resnici pa so ponujale podpovprečne urbanistične in arhitekturne rešitve. Rešitve, ki niso upoštevale potreb po rekreativnih površinah, peš poteh, družabnem

življenju. Zasnovane so bile z enim namenom: vlagateljem v najkrajšem času povrniti kapitalni dobiček. V Ljubljani je v zadnjih dveh desetletjih zraslo nemalo oblikovno neskladnih, prostorsko neumestnih ter arhitekturno neambicioznih sosesčin, ki se zgoščajo na primer ob Dolgem mostu ali ob Jurčkovi cesti na Rudniku. To so naselja, kjer avtomobili vladajo pešcem, zelene in rekreativne površine so žrtvovane za dodaten stanovanjski objekt, stanovalcem je namenjena zgolj minimalna dovoljena dnevna osvetlitev in kjer se sosesčina ne ozira in ne komunicira s svojim širšim sosedstvom. Kljub vsemu je v Ljubljani v zadnjih petindvajsetih letih nastalo nekaj sosesk, ki jih lahko uvrščamo v kategorijo dobrih in kakovostnih praks. Investitor večine je državni stanovanjski sklad, ki je arhitekturno najboljše rešitve izbiral prek javnih natečajev. Med zadnjimi je vredno izpostaviti stanovanjsko sosisko Polje,

zasnovali so jo arhitekti Bevk Perovič, z umeščanjem manjših stanovanjskih objektov v zelenju z vso podporno družbeno infrastrukturo, Poljane arhitektov OFIS in še nedokončano sosisko Brdo, kamor so doslej objekte umestili arhitekti MultiPlan in Dekleva Gregorič.

Danes stare in kakovostno zasnovane sosiske počasi propadajo oziroma so izpostavljene nekakovostnim in stihijskim prenovam. Javne in komercialne vsebine, ki naj bi jih podpirale, pa počasi usihajo. Zdi se, da se država še ni prebudila in zaznala za njo ekološko in ekonomsko neprimerne porasta enodružinske razpršene gradnje ter poskusila ponovno povabiti urbanistično in arhitekturno stroko k dialogu o dolgoročnem trajnostnem razvoju prostora. Namesto tega varčuje z naložbami v javno infrastrukturo in stanovanjsko gradnjo, trg pa še vedno nadaljuje neregulirano in nekritično snovanje naselij po lastni presoji in željah. ×

STANOVANJSKI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE

V novi urbani sosiski Zeleni gaj na Brdu v Ljubljani, Stanovanjski sklad RS uspešno zaključuje gradnjo treh novih objektov, ki so v lasti Stanovanjskega sklada RS. V razpisu za prodajo stanovanj, ki je bil objavljen **15.6.2016**, bo tako na voljo 85 novih stanovanj. Zainteresirane kupce vabimo na ogledne vzorčnih stanovanj, ki bodo potekali **od 21.6.2016 do vključno 23.6.2016**. Na ogledne se boste lahko od dneva objave razpisa dalje prijavi preko aplikacije na spletni strani Sklada **www.ssrs.si**. Podrobnejše informacije vezane na pogoje razpisa vam bodo na voljo na ogledih stanovanj, prav tako pa so ves čas dostopne na spletni strani **www.ssrs.si** in na **tel. št. 01 4710 500**.

KO ŽIVLJENJE V GIBANJU POSTANE NAČIN BIVANJA

ADRIA PLUS d. o. o., Podbevškova 13, 8000 NOVO MESTO, Tel: 041 486 021, www.adria-plus.com
CARAVAN d. o. o., Cesta Ljubljanske brigade 9, 1000 Ljubljana, Tel: 01 518 36 36, www.caravan.si

Že petdeset let navdihujemo vaša doživetja.
www.adria-mobil.com

OGRAJE KOČEVAR www.ograje.com (080 23 02

Preprosto **odlične**

Individualizacija ograjnih sistemov

- Dokončujete svojo sanjsko hišo?
- Ji želite dodati še skladne razmejitve zunanjih prostorov?
- Imate zamisel za ograjo, ki bo privlačila poglede mimoidočih?
- Želite tudi z ograjo izraziti svojo individualnost?
- Imate posebne zahteve po funkcionalnih in estetskih ter tehničnih rešitvah?
- Potrebujete izpolnitev vaših želja na področju uporabne vrednosti in dizajna?
- Želite celoten sistem krmiliti z individualno programiranimi elektronskimi sistemi?

Izživite svoje sanje in se povežite s strokovnjaki za individualne rešitve na področju ograjnih sistemov.

BRAZILSKI BRUTALIZEM

Paulo Mendes da Rocha, letošnji dobitnik zlatega beneškega leva za arhitekturo, meni, da je arhitektura preoblikovanje narave, pa tudi spajanje znanosti, umetnosti in tehnologije

Piše: Vesna Teržan

Znanost, umetnost, tehnologija naj bi se na plemenit način prelile v smisel bivanja in se izrazile tudi v naših bivališčih. Osemindesetletni brazilski arhitekt Paulo Mendes da Rocha pravi, da je pehanje za tehnološkim napredkom zanka, v katero se lahko ob vsakem novem koraku ujamejo tudi arhitekti. »Vedno nove in nove možnosti uporabe visoke tehnologije in novih materialov nas lahko premagajo in premamijo z željo, da jih uporabimo brez pravega razloga in brez poglobljenega znanja, čemur so zares namenjene. Tako se prepustimo lažni novi estetiki in postavljaštvu. To je po mojem neumno. Arhitektura je predvsem iskanije idealnih prostorskih razmerij in izmuzljivih oblik.«

Leta 1950 so arhitekturno javnost presenetile fotografije stadiona, ki so prišle iz brazilskega São Paula. Prikazovale so športni

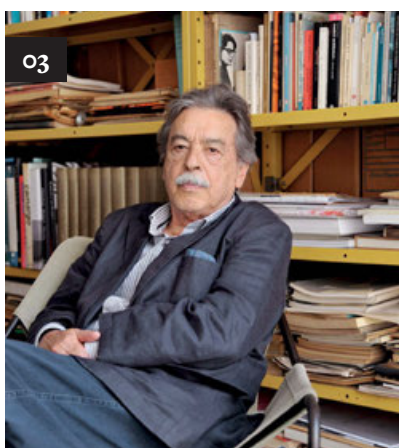
stadion *Ginásio do Clube Atlético Paulistano* z nenavadnimi elementi, ki so podpirali betonsko streho in hkrati segali nad njen gabarit. Obla stavba, položena na privzdignjeno ploščad, je bila videti kot kakšen 'leteči krožnik', ki je pristal na platformi. Njen avtor je bil Paulo Mendes da Rocha, tedaj 32-letni diplomant Mackenziejeve univerze v São Paulu, ki se je s stadionom vpisal v generacijo arhitektov brutalistov.

Arhitektura brutalizma je bila odraz zeitgeista po drugi svetovni vojni. Izraz je bil najprej uporabljen za Le Corbusierovo stavbo *Unité d'Habitation* v Marseillu, ki je nastajala v letih 1945–49. Prav kmalu se je začel uporabljati za določen tip arhitekture po vsem svetu in je pridobil nacionalne značilnosti. A nekateri menijo, da je bil brutalizem bolj »filozofsko« načelo (oziroma gibanje) in ne toliko arhitekturni slog. Ime je dobil tudi

zaradi zanj tako značilnega materiala – surovega betona, »beton brut«, s sledmi lesenih desk, opaža, v katerega je bil *in situ* beton vlit. Druga značilnost so veliki preprosti kvadratni arhitekturni volumni in elementi ter razmeroma poceni konstrukcije, vse skupaj pa je omogočalo tudi cenejšo gradnjo.

»V nasprotju z večino ljudi, ki se navadno bojijo revščine, me je ta vedno privlačila, podobno kot me privlačijo preproste stvari. A ne revščina kot človeška stiska, ne, ta boli, ampak kot skromnost, ta je v svojem esencialnem smislu nekaj lepega. Menim, da je vse, kar ni nujno potrebno, odveč in izziva razum. Vse, kar ni nujno potrebno, postane groteskno, še posebej v današnjem času.« Jedro teh Mendesovih misli govori o njegovem odnosu do arhitekture in estetike, o odklanjanju preobloženosti z okrasjem in razkošjem ter o njegovi pripadnosti gibanju 'arte povera' in ideji brutalizma v arhitekturi.

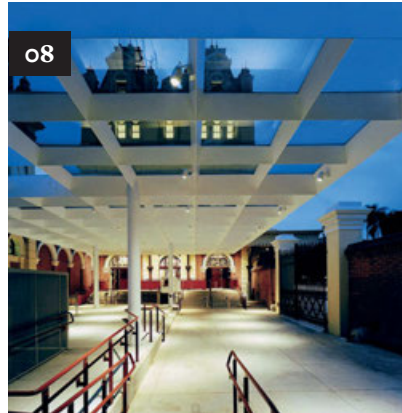
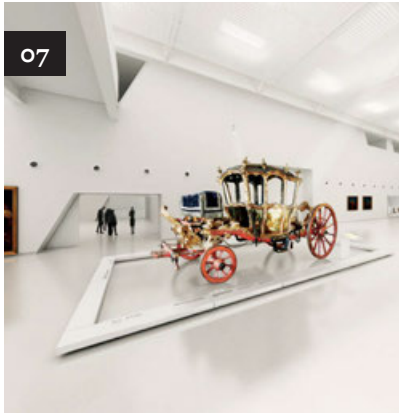
- 01 Športni stadion v São Paulu – Ginásio do Clube Atlético Paulistano – je leta 1952 ponesel v svet slavo Mendesa da Roche kot predstavnika brazilskega brutalizma.
- 02 Svojo hišo je leta 1966 postavil v sãopaulskem predelu Butantã v mehko tropsko zelenje – »brutalni« dom v vsej udobnosti in užitku prostornih volumnov.
- 03 Paulo Mendes da Rocha. Njegov »podpis« sestavljajo surovi beton in napredne konstrukcijske metode, iskanje novih rešitev ter izrazita ustvarjalnost in izraznost.
- 04 Stol Paulistano (1952) je Mendes da Rocha naredil kot del notranje opreme za športni klub Atlético Paulistano.
- 05 Pri Cais das Artes (Nabrežje umetnosti, 2008) v brazilskem mestu Vitória je Mendes da Rocha pokazal večplastnost sodobne arhitekture.
- 06 Trgovino Forma v São Paulu (1987) odlikujejo konstrukcijska natančnost, funkcionalnost, ustrežna trgovini s pohištvom, in prilaganje urbanemu okolju.

Njegov vzornik, profesor arhitekture na Fakulteti za arhitekturo in urbanizem Univerze v São Paulu (FAU-USP), Vilanova Artigas, ga je na začetku šestdesetih let povabil, naj se mu pridruži tudi kot predavatelj na fakulteti. Artigasa sicer štejejo med ustanovitelje sãopaulske arhitekturne šole *Escola Paulista* – skupine, ki je začela delovati v petdesetih letih 20. stoletja –, imajo ga za njeno ključno figuro in hkrati za vodilnega v gibanju brazilskih brutalistov. Artigas je kot profesor seminar vodil v duhu evropskega Bauhauasa na treh ključnih temeljih: zgodovini, tehniki, invenciji. Po letu 1969, v času diktature, je gibanje zamrlo, vsi levičarski profesorji so izgubili profesuro. Da Rocha se je vrnil na fakulteto po letu 1980 in s svojim profesorskim delom močno vplival na nove generacije latinskoameriških arhitektov. A kot vemo, ni bil edini vplivni arhitekt, drugi ali prvi med svetovno priznanimi brazilskimi arhitekti je bil Oscar Niemeyer.

In prav pri vprašanju ostrih ali mehkih linij se ta dva velikana brazilske arhitekture najbolj razlikujeta. Za Niemeyerja je bila zanimiva zaobljena oblika, njegova arhitektura je valovala v ritmih brazilske sambe, za Paula Mendesa da Rocha pa je pomembna preprosta, ravna ploskev, odsekana podobno,

- 07 Muzej kočij v Belemu, predelu Lizbone, ima eno največjih zbirk na svetu. Načrtovanje in gradnja novega muzeja nista potekala brez zapletov in zastojev, tudi zaradi svetovne gospodarske krize. Pa vendar jim ga je uspelo končati v letu 2015.
- 08 Muzej portugalskega jezika (2006) domuje v nekdanji železniški postaji Luz v São Paulu. Za novo namembnost historične stavbe je pripravil 'lupino', ki ustreza modernemu, multimedijškemu, interaktivnemu muzeju portugalskega jezika in kulturne dediščine.
- 09 Med njegovimi posegi v urbani prostor, ki so vedno poskušali biti minimalistični in funkcionalni, je zanimiva revitalizacija Patriarhovega trga v São Paulu (1992). Nadstrešek, ki lebdi nad trgom, je izpeljal z minimalnimi stroški.

kot so gibi pri argentinskem tangu. Vendar sta oba vznemirila in navdušila svetovno arhitekturno javnost. Namreč, Paulo Mendes da Rocha je že drugi brazilski arhitekt, ki je leta 2006 prejel Pritzkerjevo priznanje. Prvi je bil prav Niemeyer; ta je to priznanje prejel leta 1988. Prav tako sta si oba prislužila beneškega zlatega leva, Niemeyer celo dvakrat, leta 1963 in leta 1996.

Ob podelitvi Pritzkerjeve nagrade je komisija zapisala, da Mendes da Rocha izkazuje globoko razumevanje prostora in poetiko volumnov, to pa uspešno udejanja v širokem ustvarjalnem diapazonu – vse od zasebnih hiš/rezidenc, velikih stanovanjskih kompleksov/sosek, cerkva, muzejev in galerij, športnih objektov do urbanističnega načrtovanja in urbanih javnih prostorov. Zapisali so tudi, da je s svojo arhitekturo spreminjal poglede na krajino in prostor ter imel vedno v očiču skladnost socialne in estetske sestavine svojih arhitektur. Vodila ga je odgovornost do uporabnikov in tudi do širše skupnosti.

Ob letošnji podelitvi zlatega leva pa je žirija kot osrednji razlog za podelitev priznanja navedla brezčasnost Mendesove arhitekture, saj so njegove stvaritve vzdržale presojo časa s slogovnega, materialnega/fizičnega in tudi duhovnega vidika. Pomembni so še njegova osebna integriteta, konsistentnost in njegov genij. Mendes ni konformist, sprejema

izzive in je strasten realist. Zanima ga veliko več kot le arhitektura in zaveda se, da so politika in drugi družbeni vidiki, kot so socialni, kulturni, zemljepisni, zgodovinski in tehnološki, zelo pomembni. Poudarili pa so tudi njegov pomen za nekdanje in vse prihodnje rodove arhitektov Latinske Amerike. Priznanje univerzalnosti njegovih stvaritev govori o tem, da je njegova arhitekturna praksa zgleden primer modernistične arhitekture, ki je še vedno (ali že spet) zanimiva.

Večina od njegovih najopaznejših in najbolj cenjenih arhitektur stoji v São Paulu, četudi je gradil povsod po Braziliji in svetu, s čimer si je utrdil sloves. Številni muzeji – Muzej skulptur v São Paulu (1988) je v celoti ugnezdil v podzemlje mestnega parka, pri Stari pinakoteki (1990) se je poklonil dediščini in zgradbo iz 19. stoletja dopolnil z nekaj funkcionalnimi dodatki, prav tako pri Muzeju portugalskega jezika (2006), pri Cais das Artes (Nabrežje umetnosti, 2008) v Vitorii in Muzeju kočij v Belemu v Lizboni (2015) je pokazal večplastnost sodobne arhitekture in se podobno kot pri trgovini pohištva Forma (1987) in Galeriji Eduarda Leme (2004) poigral s preoblikovanjem modernistične kocke; za Recife, glavno mesto brazilske zvezne države Pernambuco, je sprojektiral kapelo, kjer je prefinjeno združil staro in novo ter dosegel učinek krhke sodobne stavbe z elegantno reminiscenco na zgodovinske sloge.

Med njegovimi posegi v urbani prostor, ki so vedno poskušali biti minimalistični in funkcionalni, je opaznejša revitalizacija Patriarhovega trga v São Paulu. Nadstrešek Do Cha (1992), ki lebdi nad trgom, je izpeljal z minimalnimi stroški. Leta 2004 se je lotil urbanističnega načrta za tehnološko mesto Univerze v Vigu v Galiciji (Španija) in ob kandidaturi Pariza za olimpijske igre še študije bulvarja športov (2008) – če naštejemo samo nekatere zanimive primere njegovih prostorskih rešitev.

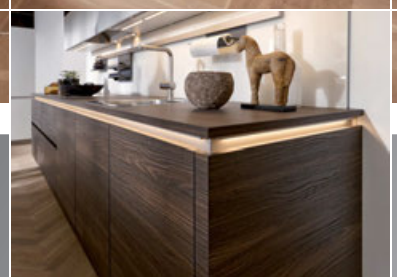
Med zgodnejšimi uspešnimi projekti je tudi njegov dom iz leta 1966, postavljen v saõpaulskem predelu Butantã. Izjemno zanimiva hiša je položena v mehko tropsko zelenje in oblikovana funkcionalno s številnimi inovacijami (odpiranje velikih oken-skih površin) in seveda v tipičnem slogu brutalistov. »Brutalni« dom v vsej udobnosti in užitku prostornih volumnov.

Njegov »podpis« sestavljajo surovi beton in napredne konstrukcijske metode, iskanje novih rešitev ter izrazita ustvarjalnost in izraznost – vse to je prispevalo k mednarodni prepoznavnosti njegove arhitekture. Brez dvoma je s surovim materialom, ki ga je uporabljal, dosegel monumentalne učinke. Odlika njegovih del kaže pravo razmerje med upoštevanjem zgodovine in razumevanjem prihodnosti. x

bepobol.lu@zame oblikovanje.kuherce

artwood

Od besed k dejanjem

Zakaj smo se odločili, da vsakemu, - ki to seveda želi, odkupimo staro kuhinjo? Preprosto – ker je to najboljša rešitev. Za vse.

Gre za koncept, pri katerem profitiramo prav vsi. Vsak ki pri nas kupuje novo kuhinjo, ima možnost, da nam v zameno za odkup preda svojo staro kuhinjo (mi poskrbimo za demontažo, odvoz in skladiščenje). Vrednost odkupa se odšteje od kupnine nove, staro kuhinjo, - če je seveda dovolj ohranjena, pa potem mi preko RKS podarimo nekomu, ki se je znašel v finančni stiski. Zadovoljni smo vsi. Prejemnik podarjene kuhinje, kupec nove in na koncu tudi mi – saj vemo da smo še korak bližje našemu cilju.

GA+kuhinje – pri nas štejejo dejanja!

www.ga-kuhinje.si

Nagrajeno kolesarsko brv je zasnovala avtorska skupina Dans arhitekti. / Foto: Miran Kambič

IZVRSTNA ARHITEKTURA V SVETOVNEM MERILU

Prestična nagrada za kolesarsko brv na Savi Bohinjki

Piše: Petra Tihole

V objemu Julijskih Alp, v Bohinjski Bistrici, se prek Save Bohinjke v elegantnem loku pne kolesarska brv. Pred tremi leti jo je avtorska skupina Dans arhitekti v sestavi Vlatka Ljubanović, Eva Fišer Berlot, Rok Bogataj, Katarina Pirkmajer Dešman in Miha Dešman zasnovala tako, da se popolnoma staplja s prelepo naravo, ki jo obkroža. In res se zdi, kot da je ta prostor že od nekdaj čakal nanjo, saj so jo tako domačini kot turisti nemudoma vzeli za svojo.

Kolesarska brv je ena od šestih vstopnih točk na dobrih enajst kilometrov dolgo kolesarsko pot, ki je idealna za rekreativno kolesarjenje po Bohinju in je ena tamkajšnjih pomembnejših turističnih zanimivosti. »Posebnost naravnega okolja, v katerem je postavljena, je neposredna bližina 'plaže', ki je nekakšen podaljšek tamkajšnjega kampa Danica,« pravi arhitektka Vlatka Ljubanović in dodaja, da so želeli postaviti objekt, ki je sam zase dovolj trden in obenem oblikovno zadržan ter upošteva tudi vse funkcionalne potrebe.

Kar pomeni, da razpon in geometrija

brvi izhajata iz potrebe po omogočanju pretoka Save Bohinjke ob visoki vodi, širina in naklon pa iz zahtev za kolesarske poti. »Dobrih 53 metrov dolga brv sede na oba bregova, vmesni podpori pa pomenita statično razbremenitev in s tem nižjo in vitko konstrukcijsko zasnovano,« izpostavlja še en član iz družine petih arhitektov Miha Dešman.

Končna investicija v most je znašala 200 tisoč evrov. Celo manj, kot je bilo predvideno. Zaradi česar, pravijo, so svoje odločitve morali celo zagovarjati Evropskemu skladu za regionalni razvoj, ki je dodelil del sredstev za gradnjo brvi. A njihov odgovor je preprost. Z najmanj so želeli ustvariti največ in obenem zadostiti tudi merilom trajnosti.

Za konstrukcijo kolesarske brvi sta bila tako uporabljena lepljena lesena nosilca iz cenejšega, smrekovega lesa, ki sta hkrati ograja brvi. Osnovna nosilca pa sta bila nato zaščitena z oblogo iz trajnejših macesnovih desk ter skodel. V primeru dotrajanoosti se obloga lahko vedno zamenja in brv s tem popolnoma obnovi. Glede na to, da je les trajnostni material in da ga imamo v Sloveniji v izobilju, odločitev za gradnjo v lesu,

ki je obenem tudi logično gradivo v regiji, resnično ne preseneča. Kakor ne inovativna uporaba skodel, že tradicionalnega krovnega materiala, ki zagotavlja trajnost.

Da gre za resnično imeniten projekt, pritrjujeta domača in tudi tuja stroka. Potem ko so bili leta 2013 za kolesarsko brv doma nagrajeni s prvo nacionalno nagrado za leseno gradnjo, so konec maja še v New Yorku prejeli prestižno mednarodno arhitekturno nagrado *Architizer A+ Award*. Strokovna žirija natečaja *Architizer A+* je njihov projekt razglasila za zmagovalno realizacijo v kategoriji transport in mostovi, z obrazložitvijo, da nagrajeno delo pomeni izvrstno arhitekturo v svetovnem merilu.

Sami pa si bolj kot nagrad, ki seveda pomenijo pomembno prepoznavnost njihovega dela, želijo čim več takšnih in podobnih projektov, ki so v ponos krajem, kjer so postavljeni in jih na dober način dopolnjujejo. Nedvomno je njihova kolesarska brv pozitiven prispevek k vsakdanjemu življenju tamkajšnjih prebivalcev in tudi turističnih obiskovalcev teh krajev, ki jih ne manjka vse leto, a se resnično namnožijo prav poleti. x

HERBAL

Glamping resort Ljubno

Turistična ponudba / Poslovni dogodki / Herbal delavnice

Herbal glamping resort Ljubno združuje doživetje luksuzne namestitve z doživetjem neokrnjene narave in vrhunske kulinarike.

Premišljeno načrtovana simbioza prestiža in narave, s svojo rahločutno umestitvijo luksuznih nastanitev v neokrnjeno naravno okolje, ustvarja unikatno in dovršeno celoto. Osebni pristop ter skrb za zahtevnega gosta, ki ceni pristno in naravno, odmik in vrhunsko kulinariko so povabilo, da Herbal glamping resort Ljubno postane mesto vašega poslovnega dogodka ali dragocenih počitniških dni.

M: +386 31 663 777

T: +386 5 99 17 200

herbal@charmingslovenia.com

www.charmingslovenia.com

www.facebook.com/CharmingSlovenia

01

ESTETIKA RUŠEVIN

Ruševine kot pornografska fascinacija ali vir navdiha

Piše: Nejc Černigoj, arhitekt

Razpadajoči zidovi, razbita okna, udrti stropi, polomljena kopalniška keramika, napihnjeni ostanki pohištva, kupi odpadlega ometa in okruškov ter vseprisoten vonj po plesni in razpadanju. Neprijeten prizor, ki pa kljub temu iz nekega razloga privlači in fascinira. Navdušeno ovekovčenje tovrstnih podob je v zadnjih letih znano pod izrazom »ruin porn« oz. »pornografija ruševin«. Upodabljanje ruševin je v likovni umetnosti sicer znano že vsaj od obdobja romantike, a je s propadom industrijskih območij v poznem 20. stoletju ponovno postalo aktualno. V zadnjih letih je pojav dobil nov zagon s pokom nepremičninskega balona v mnogih državah, ko je bilo delo na številnih gradbiščih nenadoma ustavljeno in so se na pol zgrajene stavbe kmalu spremenile v novodobne ruševine. Kot zanimiv motiv so se pojavile najprej v najhitrejšem mediju – fotografiji, kmalu pa so postale

tema knjig, člankov in razstav. V zadnjem času se tudi v arhitekturi, ki je zaradi svoje narave precej počasnejša umetnost, pojavljajo ideje in zasnove, ki bi jih lahko povezali z estetiko (če že ne pornografijo) ruševin.

V romantiki, umetnostnem gibanju prve polovice 19. stoletja, so bile ruševine eden od osrednjih likovnih motivov. Na krajinskih pejzažih iz tega obdobja so pogosto upodobljene sredi pristne neokrnjene narave. Oba motiva sta romantične ustvarjalce fascinirala zato, ker je v tistem času prišlo do hitre industrializacije in urbanizacije ter do velikega napredka na področju tehnologije in znanosti. Ruševine so uporabili kot spomin na (domnevno veličastno in herojsko) preteklost, emblem nepopolnosti v vse bolj tehnološko preciznem svetu, element iracionalnega v dobi razuma ter opomin na minljivost človeka in stvari. Obenem je ruševina pomenila simbolno rešitev usodne razdvojenosti med urbanostjo in naravo, ki so

jo čutili romantiki. Očaranost nad ruševinami je že tedaj presegla okvire slikarstva in segla v polje arhitekture: mnogi plemiči so si na svojih posestvih dali zgraditi nove stavbe, na primer vrtno paviljone, ki so bili videti kot srednjeveške ruševine. Ni nepomembno, da je to tudi čas razvoja arheologije kot vede, ki je v zahodni svet prinesla podobe antičnih ostankov iz Rima, Grčije, Egipta ...

Romantična melanholija napredka in modernizacije seveda ni mogla zaustaviti. Industrializacija je dve stoletji skokovito spreminjala podobo zahodnega sveta, vse dokler ni proti koncu 20. stoletja zaradi vse večje avtomatizacije ter selitve v države tretjega sveta začela industrijska proizvodnja nazadovati. Širna industrijska območja so opustela in začela propadati: rudniki, jeklarne, tovarne avtomobilov ... Če jih niso namenili drugi uporabi, jih je preraslo zelenje, nad katerim so se vzdigovali opečni tovarniški dimniki, plavži, zarjavele cisterne,

01 **Postindustrijski urbani razkroj v Detroitu. Mesto je postalo cilj mnogih fotografov, ki dokumentirajo njegov propad, kar je vodilo k izrazu »pornografija ruševin«.** / Foto: Bryan Debus / Flickr

02 **Dom revolucije v Nikšiću, ki je kot nedokončana gradnja desetletja živel življenje ruševine, bodo dokončali po zamisli birojev Sadar + Vuga in HHF Architekten, ki so predlagali, da se popolnoma dokonča samo del stavbe, preostali prostori pa se ohranijo v surovem stanju in bodo namenjeni za različne dogodke in prireditve.**

/ Foto: Sadar + Vuga arhitekti

rudniški stolpi in podobni pozabljeni tehnološki artefakti. Skupaj z njimi so ostali neuporabljeni železniški tiri in druga infrastruktura. Take so odkrili fotografi in cineasti, na primer Andrej Tarkovski v kulturnem filmu *Stalker*.

Nekateri industrijski kompleksi fizičnega propada niso doživeli: premogovnik Zollverein v Essnu v Nemčiji so kot tehnološko kulturno dediščino prepoznali in zaščitili takoj ob ukinitvi rudarske dejavnosti. Minimalistično oblikovane stavbe iz rdečkaste opeke so napolnili z novimi vsebinami, pri čemer so pri prenovi s pridom uporabili njihovo grobo monumentalno industrijsko estetiko. So pa usodi romantične ruševine prepustili obsežno rudarsko infrastrukturo: zunanje prostore so ozelelili, ogromne silose in jeklene konstrukcije za transport premoga pa ohranili na mestu in opremili s sprehajalnimi mostiči – območje je bilo spremenjeno v krajinski park. V

linearno parkovno potezo so po več letih propadanja spremenili tudi opuščeno industrijsko železniško progo v New Yorku, ki je dvignjena na jeklene stebre potekala nad ulicami predela Meatpacking District. High Line Park je hitro postal priljubljeno sprehajališče domačinov in turistov. Ti z njega z višine opazujejo nekdanjo mesnopredelovalno četrt, ki se je spremenila v eminentno središče nočnega življenja, ko so se v klavniške hale naselili najbolj trendovski lokali in nočni klubi. Na podobi zasilno prenovljenih industrijskih hal gradijo svojo identiteto tudi četrti mnogih drugih zahodnih mest, na primer Shoreditch v Londonu. V Berlinu je industrijska estetika tako rekoč vseprisotna, pooseblja jo kulturni nočni klub Berghain, ki deluje v monumentalni stavbi nekdanje elektrarne.

Nekatera mesta te sreče niso imela in so s propadom industrije izgubila svojo gospodarsko podstat. S tem se je začel njihov počasni in dolgotrajni propad: z industrijo se je umaknil storitveni sektor, posledično zmanjšanje razpoložljivih sredstev pa je vodilo v propadanje javne infrastrukture in storitev ter odmiranje javnega življenja nasploh. Za ta proces so bila dovzetna predvsem severnoameriška mesta, katerih centri so pogosto praktično monofunkcionalna območja poslovnih stolpnice. Najbolj znan primer tovrstnega urbanega razkroja je Detroit, ki ga je prizadel propad avtomobilske industrije. V njegovem središču je več stavb ostalo povsem praznih in so že leta prepuščena propadanju in vandalizmu, obenem pa priljubljena tema fotografskih monografij, blogov in razstav. Prav slednje je vodilo k izrazu »pornografija ruševin«, saj si kritiki glede upodabljanja urbanega razkroja niso

enotni. Nekateri menijo, da pozornost, ki se namenja opuščnim mestnim predelom, vodi k večjemu javnemu zavedanju o problematiki in s tem sili oblasti k ukrepanju. Vendar drugi opozarjajo, da do ukrepanja običajno ne pride, temveč gre pri vsem skupaj, podobno kot pri pornografiji, za izkoriščanje deprivilegiranih in ogroženih družbenih skupin z namenom morbidnega naslajanja nad njihovo nesrečo. Kakorkoli že, propad urbanih območij in velikih arhitekturnih projektov je postal tema arhitekturno-urbanistične razprave, ki jo lahko spremljamo na primer na blogu Failed Architecture.

Fascinacija nad propadajočimi stavbami iz polpretekle zgodovine obstaja tudi

Spustite naravno svetlobo v svoj dom.

SOLATUBE
Innovation in Daylighting.

www.solatube.si

03

03 Dolga leta razpadajoči Hotel Haludovo na Krku privablja radovedneže in fotografe, ki jih fascinira propadanje nekdanj razkošnega jadranskega letovišča. /

Foto: Tor Lindstrad / Flickr

pri nas. Tako na spletu občasno zasledimo serijo fotografij pozabljenih spomenikov jugoslovanskega narodnoosvobodilnega boja, večino katerih je že davno preraslo rastlinje. Objavljenih je bilo tudi več reportaž o nekdanj razkošnem Hotelu Haludovo, fascinantnem modernističnem kompleksu na Krku, ki je danes zapuščen in povsem uničen. V Sloveniji se arhitekturna stroka vse bolj ukvarja tudi z gradbenimi projekti, ki so bili začeti v času gospodarske konjunktore, a jih je kriza ujela pred dokončanjem. Pri večini od njih gre pravzaprav za opuščene gradbene jame, ki jim niti ne moremo reči ruševina in se največkrat namenijo bolj ali manj primerni začasni rabi (urbanemu vrtilčkarstvu oziroma »začasnim« parkiriščem). Vseeno pa sta v Ljubljani vsaj dve lokaciji, ki

sta notorični zaradi obsega, lege v mestu in aferaških zgodb iz ozadja – Tobačna tovarna in Športni park Stožice.

Na obeh lokacijah so bile nedavno izvedene študentske arhitekturne delavnice, ki so iskale možnosti oživitve in izrabe obstoječih struktur z minimalnimi posegi, izhajajoč s stališča, da gradnja po izvornih projektih bržkone še dolgo ali nikoli ne bo dokončana. Rezultat obeh delavnic je skupen neformalen pristop, kjer posamezne arhitekturne intervencije zagotovijo osnovno varnost in funkcionalnost za izvajanje različnih programov, nedokončanost in propadanje pa ostaneta prepoznavna kot estetski motiv.

Morda je prav izkušnja s projektom v Stožicah vodila njegove avtorje, ljubljanski arhitekturni biro Sadar + Vuga, da so se s podobnim pristopom lotili natečaja za dokončanje Doma revolucije v črnogorskem Nikšiću, na katerem so marca letos prejeli prvo nagrado. Spominski kulturni center, ki so ga po načrtih slovenskega arhitekta Marka Mušiča začeli graditi leta 1978, vendar nikoli dokončali, je kot sodobna ruševina navduševal prav zaradi nenavadnih prostorskih volumnov, ujetih v jeklo, steklo

in goli beton. Ker bi bil kulturni center za Nikšić prevelik, so se projektanti odločili, da dokončajo le del stavbe, ostale dele pa bi z minimalnimi intervencijami prilagodili za občasne prireditve in dogodke, sicer pa bi bili to javno dostopni prostori, namenjeni različnim rabam po izboru uporabnikov oziroma obiskovalcev. Stavba bi v svoji dekonstruktivistični surovosti še naprej delovala nedokončano, kot monumentalna ruševina.

Ruševine danes vzbujajo podobna občutja, kot so jih v času romantike. So vir vznemirljivega neugodja v času blaginje in element nepopolnosti v svetu tehnološke perfekcije. So *memento mori*, pomnik minljivosti in nemoči. Arhitekti pri ruševinah občudujemo čiste prostorske oblike v njihovi bazični preprostosti. Ruševine so tudi vedno bile in vedno bodo del vsakega mesta; čeprav je v soočanju z njimi tudi nekaj morbidne površinske fascinacije, lahko razprava o njih pripelje h globljemu razumevanju družbenih silnic in problemov, ki so povzročili njihov nastanek. Vendar so iznajdljive arhitekturne intervencije prav zato lahko le del rešitve – svojo odgovornost zanje mora prevzeti predvsem sfera politike oziroma oblasti. x

**NAŠA OKNA DOSEGAJO
POGOJE ZA SUBVENCIO
EKO SKLADA**

Nudimo vam pomoč pri izpolnjevanju vlog

KOSECtrade
OKNA – VRATA – SENČILA

KOSEC TIM d.o.o.

prodaja@kosec-trade.si
www.kosec-trade.si

Razstavni prodajni salon Ljubljana – Vič; Tbilisijska 57b
telefon: 01 2561-753, 040 880-123

Razstavno prodajni salon Kamnik; Perovo 26
telefon: 01 8310-508, 040 880-080

»UČINEK BILBAO«

Arhitektura privablja turiste

Pišeta: Lenka Kavčič, Ana Struna Bregar

Zakaj hodimo na počitnice? Katere kraje in poti izbiramo? Kaj od počitnic pričakujemo? Nam počitnice prinašajo obljubljenemu zadovoljstvu? Kaj iščemo na počitnicah? – to so nekatera od vprašanj, ki si jih v knjigi *Umetnost potovanja* zastavlja britanski filozof Alain de Botton. Ob vrsti zanimivih anekdot razmišlja o smislu popotovanj. Ugotavlja, da na počitnicah iščemo srečo, lepoto, ki jo obljublja različni turistični katalogi, da smo na potovanjih 'outsiderji', a želimo biti 'insiderji', dokazuje, da na počitnicah doživimo tudi številne negativne izkušnje. Knjigo strne z mislijo, da moramo slediti svojemu turističnemu nagonu, saj nam ta veliko sporoča o nas samih. *Umetnost potovanja* je de Bottona spodbudila k pisanju knjige *Arhitektura sreče*, saj je opazil, da so vsi njegovi popotniški cilji vezani na arhitekturo. Arhitektura je pomemben vidik našega življenja, lahko nas osrečuje, nam ustvarja spomine in nas oblikuje.

Tako imenovani »učinek Bilbao« govori o tem, kako je muzej preoblikoval mesto. V baskovskem mestu Bilbao so leta 1997 odprli s titanom prevlečeni muzej Guggenheim, ki ga je zasnoval slovit arhitekt Frank Gehry. Muzej (in s tem mesto) je postal v trenutku ena od najbolj obiskanih znamenitosti v Španiji, saj ga je v prvem letu po odprtju obiskalo 1,4 milijona ljudi. V vseh naslednjih letih so našli več deset milijonov obiskovalcev, kar dokazuje, da sodobna arhitektura privablja nove in nove turiste. V Baskiji in Bilbao so zabeležili 35 odstotkov več turistov, mesto je zaživelo in si ekonomsko opomoglo.

Zgodovinske stavbe so ključne turistične zanimivosti in dajejo mestom svojstven pečat. V primerjavi z njimi pa lahko sodobna arhitektura nenehno razširja kulturno-turistično ponudbo. »Učinek Bilbao« in razširitev pojma arhitekturnega turizma sta po besedah arhitekta Petra Eisenmana začetek popolnoma nove ere turizma, povezanega s sodobno arhitekturo, ki turistom pomeni tudi ključni motiv za izbiro popotniškega cilja. Na Kolumbijski univerzi so leta 2002 organizirali prvo konferenco o arhitekturi kot posebni turistični kategoriji, na kateri

Leseni razgledni stolp Pyramidenkogel na avstrijskem Koroškem je že v prvem letu po odprtju povrnil celotne stroške naložbe. Arhitektura: Markus Klaura in Dietmar Kaden.

je bil uveden pojem »arhitekturizem«, podobno kot že uveljavljene kategorije ekoturizem, art turizem ali dediščinski turizem, ki opredeljujejo nišne segmente turističnih destinacij.

Guggenheimov muzej v Bilbao sicer ni prva sodobna stavba, ki je pretresla svet turizma. Že odprtje svetovne razstave EXPO leta 1889 je z Eifflovim stolpom opozorilo, da inženirske inovacije lahko prerastejo v kulturno ikono mesta. Ob odprtju centra George Pompidou arhitektov Renza Piana in Richarda Rogersa leta 1977 v Parizu ni nihče pričakoval, da bo ta center s kontroverzno industrijsko arhitekturo, ki po mnenju kritikov nikakor ni sodila v umetniško četrto Beau-bourg, postal pomembna turistična atrakcija, ki jo je doslej obiskalo že 150 milijonov ljudi.

Arhitekturo kot blagovno znamko učinkovito izkorišča vse več mest, od New Yorka, Barcelone, Dubaja do Šanghaja. Čeprav ne gre nujno za stavbe, namenjene turistom, je njihova močna in prepoznavna podoba zanimiva turistična atrakcija – tak primer so denimo poslovna stavba Gherkin arhitekta Normana Fosterja v Londonu, stolp Agbar arhitekta Jeana Nouvela v Barceloni ali stavba nacionalne televizije Rema

Koolhasa v Pekingu. Prednosti prepoznavne vizualne in arhitekturne podobe, ki zagotavlja nepozabno osebno izkušnjo, so začeli uvajati tudi v vse več hotelskih verigah in muzejih.

Zanimivi so izsledki raziskave, ki jo avstrijska gospodarska zbornica izvedla med tristo ponudniki turističnih namestitev. Kar 81 odstotkov jih je prepričanih, da je sodobna arhitektura dobičkonosna. 51 odstotkov podjetnikov, ki so vložili sredstva v kakovostnejšo arhitekturo, je potrdilo, da so njihovi prihodki višji od povprečnih v turistični industriji, 80 odstotkov pa jih meni, da je sodobna arhitektura pomembno marketinško orodje in privablja nove goste. Sodobno arhitekturo so v Avstriji prepoznali kot potencial, ki lahko pomembno izboljša turistično ponudbo, tržni položaj turističnih ponudnikov in celovito podobo turističnega kraja.

Pregovorno uspešna sodobna avstrijska lesena arhitektura tudi na avstrijskem Koroškem odpira nove turistične cilje. Nedavno odprt leseni razgledni stolp Pyramidenkogel je že v prvem letu po odprtju povrnil celotne stroške naložbe. ×

AKROL Sistemi senčil – Montaža – Rezervni deli

Akrol Tomaž Kosec, s. p. Telefon 01 723 72 84
1234 Mengeš GSM: 041 798 122
Prešernova cesta 8 Faks: 01 723 00 53
Slovenija e-pošta: info@akrol.si

www.akrol.si

Vrhunska kakovost po ugodni ceni

Akrol je uspešno družinsko podjetje z več kot dvajsetletno tradicijo proizvodnje in prodaje sistemov senčil, ki hkrati nudi najboljše razmerje med ceno in kakovostjo.

Razlog je preprost: lastna proizvodnja, montaža in dolgoročno sodelovanje s pogodbenimi partnerji. Pri Akrolu upoštevamo želje strank in podjetje je postalo znano prav zaradi svoje prilagodljivosti. Tehniki stranke obiščejo tudi ob koncih tedna! Za Akrol je projekt dokončan šele, ko sta zadovoljni obe strani – naročnik z uresničitvijo želja, podjetje pa z izvedbo.

Rolete / Zunanje žaluzije / Komarniki / Zunanji Screen roloji / Markize / Garažna rolo vrata / Notranje žaluzije / Plise senčila ...

Gardenia.
Prijazni cvetličarji.
Čisto blizu vas.

Cvetje je
začimba
življenja

Pisarna je ogledalo vašega poslovnega obraza.
Za vas opremimo prostore s cvetočo dekoracijo
in skupaj ustvarjamo prijetno delovno okolje.

Gardenia Ars florae, d.d. // www.gardenia.si // info@gardenia.si